

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Бедирова-Сабов
Ніколетта Олександрівна

Емпіричні вектори режиму консолідованої демократії Угорщини: універсальний підхід Nations in Transit

УДК 321.72 (439)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-5-6-35-39>

Бедирова-Сабов Ніколетта
Олександрівна
аспірант кафедри політології
і державного управління
Ужгородського національного
університету
вул. Університетська, 14,
Ужгород, Україна

Політичні та суспільні трансформації, що відбулись в Угорщині протягом останніх десятиліть, позначились як значими успіхами країни на шляху до режиму консолідованої демократії, так і проблемами, пов'язаними з авторитарними тенденціями в управлінському сегменті. Інституційною основою політичного транзиту Угорщини стала парламентська демократія, яка поєднується з міцним виконавчим управлінським центром – Урядом.

Неоднозначність демократичного транзиту Угорщини визначається на основі емпіричних розрахунків поточного стану та перспектив функціонування демократичного політичного режиму. У рамках прикладної методології Nations in Transit найбільш проблемними у питаннях демократичного розвитку визначаються рівень корупції та ступінь незалежності ЗМІ; прогрес демократизації визначається показниками функціонування розвинутого громадянського суспільства та прозорості виборчого процесу; традиційно сталими є індикатори національного та місцевого самоврядування, рівня незалежності судової системи.

Інституційним підсумком суспільно-політичних трансформацій Угорщини став режим консолідованої демократії, інстальований після краху соціалістичної системи урядування. Згідно з емпіричними розрахунками, найвищими показниками консолідації демократії в Угорщині стала друга половина 1990-их – перша половина 2010-их рр.

Для Угорщини загалом характерні спадні тенденції у рівні демократичності політичного режиму. Починаючи з 1996 р. показники демократичності суспільного та політичного життя в Угорщині постійно погіршуються. Підсумкове значення рівня консолідованої демократії 2013 р. свідчить про поступове зростання явищ недемократизму у політичній трансформації країни.

Ключові слова: демократичний транзит, режим консолідованої демократії, Угорщина, Nations in Transit, Freedom House.

Вступ. Масштабний експеримент з руйнуванням соціалістичних авторитарних режимів і системними демократичними перетвореннями у Центрально-Східноєвропейському регіоні кінця ХХ ст. не втратив своєї актуальності у політичній науці й дотепер. Більше того, дедалі актуалізується проблематика перспектив нових національних демократій, що утворилися у постсоціалістичному середовищі, оскільки у низці країн поширюються процеси євроскептицизму, а авторитарні тенденції управління дедалі більше набувають атрибутивних рис у політичній системі. Слід відзначити, що траєкторія демократичної трансформації Угорщини включає низку проблемних питань з оптимізації системи органів державної влади.

Комплексний аналіз політичних трансформацій передбачає застосування прикладної методики та використання емпіричних показників, що надає змогу прослідкувати динаміку становлення та функціонування режиму угорської «нової демократії». У контексті розкриття динаміки політичної трансформації постсоціалістичної Угорщини, на нашу думку, методологічно доцільним є застосування системного аналізу індексів демократизації Freedom House [3]. Окрім того, з огляду

на загальну хронологію демократичного транзиту в Угорщині протягом останніх десятиліть, оптимальним для прикладного політологічного аналізу є використання емпіричних показників на основі методології Nations in Transit [2]. Адже саме у щорічних моніторингових звітах Nations in Transit (перший моніторинг за 1997 р.) подається комплексний аналіз країн, що рухаються від соціалістичного варіанту авторитарного режиму до нових демократичних експериментів.

Мета та завдання. Основною метою дослідження є визначення траєкторії трансформації політичного режиму в сучасній Угорщині. Визначена мета розкривається через виокремлення найбільш сталих, прогресивних і регресивних показників індикаторів угорського демократичного транзиту.

Методи дослідження. Основою дослідження є методологія обрахунку показників інституціоналізації демократичного режиму, запропонована експертами Nations in Transit. Власне, за допомогою конкретної емпіричної методології індексування можна раціонально визначити інституційне наповнення системних змін транзитивних країн [1].

Центральним показником виступає середній рейтинг країни, що формується як середньо вива-

жений чисельний показник індикаторів демократичного розвитку. Щороку вираховуються сім базових індикаторів рівня демократизації, за чисельним значенням яких політичний режим можна класифікувати на різних полюсах демократичності/авторитаризму: від «демократично консолідований» до «консолідовано авторитарний». Чисельна площина індикаторів становить від 1 до 7, де 1 – кращий показник демократизації, 7 – найгірший. Показово, що емпіричний моніторинг охоплює 29 країн з постсоціалістичного простору (у вимірі політичної географії – Центральна Європа (Вишеградська четвірка), Балтія, Балканський регіон, пострадянські країни).

Результати. У цілому для постсоціалістичної Угорщини характерний сценарій демократичного транзиту, типовий для всіх країн Вишеградської четвірки. Найперше, на кінець 1980-их рр. на найвищому політичному рівні вдалося дійти компромісу між соціалістичною та опозиційною елітами стосовно необхідності проведення вільних виборів на альтернативній основі. Такий підхід, по-перше, заклав основи політичної конкуренції у партійному просторі країни, по-друге, з початку 1990-их рр. визначив інститут парламентаризму як центральний суб'єкт прийняття управлінських рішень. Відтак політичні трансформації в Угорщині протікали у форматі нової парламентської демократії.

Ще однією особливістю трансформаційних процесів у країні стала де-факто відмова від сильного політичного президентського центру. Тобто в умовах угорської парламентської демократії посада Президента у конституційно-політичному розрізі відіграє переважно погоджувальну роль. Натомість вагомим залишився інститут Уряду, який зосереджує всю повноту виконавчої влади у відповідних Урядових кабінетах. У разі підтримки Прем'єр-міністра країни парламентською більшістю може скластися досить неоднозначна ситуація. З одного боку, для постсоціалістичної Угорщини властиві стабільні уряди, більшість яких виконувала повноваження протягом відведеного Конституцією терміну (за винятком політичних скандалів загальнонаціонального масштабу, напр. уряд Ференца Дюрчяня). З іншого боку, своєрідна політична симфонія між Урядом і парламентом – Державними Зборами потенційно загрожує Угорщині узурпацією влади однією політичною силою, а відтак й авторитарними тенденціями керівництва. Ця теза також себе підтвердила з настанням періоду однопартійного домінування ФІДЕС, починаючи з 2010 р. після багаторічного керівництва країною соціалістами, і безальтернативного уряду на чолі з Віктором Орбаном.

Зрештою, постсоціалістична Угорщина тривалий час була своєрідним винятком на постсоціалістичному просторі, оскільки демократичний транзит проходив з номінальним збереженням

старих конституційних основ ще соціалістичного періоду. Наприкінці 1980-их рр. до Конституції соціалістичної Угорської Республіки було внесено декілька десятків демократичних змін, але нова демократична Конституція не була прийнята. Лише у 2011 р. за неоднозначних умов конституціонування в Угорщині прийнята нова Конституція демократичного зразка. Показово, що прийняття нового Основного Закону країни відбулось за однозначного політичного домінування ФІДЕС і позначилось цілою низкою критики з боку представників Європейського Союзу.

З діяльністю правоцентристського уряду Віктора Орбана у 2010–2017 рр. пов'язані неодноразові кризові явища у функціонуванні громадянського суспільства. Було прийнято низку нормативно-законодавчих актів, які під час їх імплементації стали потенційною загрозою для підтримки високого рівня демократизму у механізмах гарантування громадянських свобод. Так, євросоюзівська критика урядової політики Віктора Орбана стосується утисків опозиційних ЗМІ і сприяння провладним мас-медіа (прийнятий Закон про ЗМІ 2010 р.), офіційна прихильність Уряду до конкретних церковних конфесій (законодавство, що регулює релігійне життя 2011 р.), антиміграційна політика всередині ЄС (система нормативів з міграційної політики, затверджених 2016–2017 рр.).

Новітній етап державного будівництва постсоціалістичної Угорщини позначається багатьма неоднозначними тенденціями. Експертами Nations in Transit прийняті спроби емпіричного моніторингу якості угорської моделі демократії з метою визначення траєкторії динаміки політичного режиму Угорщини.

У період 1996–2013 рр. було оприлюднено 18 підсумкових моніторингових звітів. Відповідно до наведених кількісних характеристик визначено загальний стан угорського політичного режиму, що дає змогу прослідкувати динаміку політичної трансформації країни (рис. 1).

На основі індексування рівня демократичності політичного режиму в Угорщині у 1996–2013 рр. слід відзначити такі закономірності:

1. Найвищі індикатори розвитку демократії:

– громадянське суспільство (середній показник становить 1,52). Найбільш сталий демократичний показник, що кількісно співвідноситься з чисельною координатою високого рівня консолідованої демократії. З початку демократичного транзиту підтримується високий показник 1,25, суттєво погіршується у період 2012–2013 рр., збільшившись на 1;

– виборчий процес (1,55). Високий показник підтверджує прозорість проведення виборчих процедур в умовах парламентської демократії. Зменшення індексу прослідковується після парламентських виборів та соціалістичного урядового

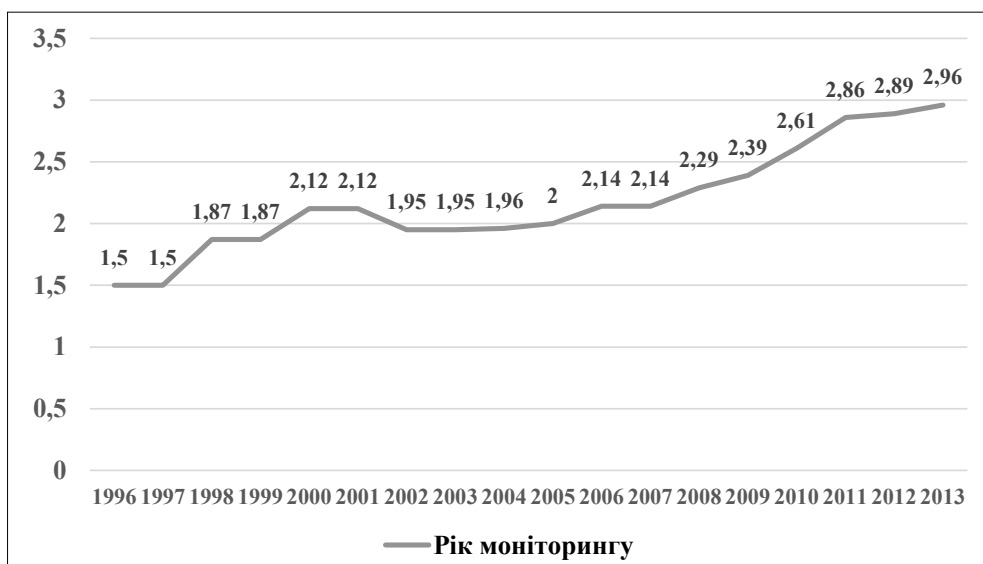

Рис. 1. Динаміка рівня демократичності політичного режиму Угорщини за програмою Nations in Transit (1996–2013 рр.) [4].

кабінету у 2006–2011 рр., а після виборів 2010 р. в умовах політичного домінування ФІДЕС індекс поступово опускається до 2,25 (1>);

2. Найнижчі індикатори розвитку демократії:

– рівень корупції (3,1). Показник рівня корупції є досить високим, що характерно для постсоціалістичних країн. За індексом рівня корупції Угорщина виходить за рамки групи з режимом консолідованої демократії – 3>. Найбільш оптимальний показник зафіксований у 1998–1999 рр., недемократична величина індексу встановлюється починаючи з 2008 р.;

– незалежність ЗМІ (2,2). Незважаючи на загалом досить високий середній демократичний показник, для Угорщини індекс свободи ЗМІ є одним з найбільш проблематичних у питаннях розвитку консолідованої демократії. Індекс незалежності ЗМІ формується хвилеподібно, що свідчить про нестабільність у відповідному сегменті – найвищий показник становить 1,25, найгірший – 3,50. До 2009 р. індекс був одним з найбільш сталих демократичних індикаторів, суттєвий спад розпочинається з 2010 р. і не визначає Угорщину як консолідовану демократію. Значне погіршення індексу насамперед зумовлене прийняттям неоднозначного законодавства про ЗМІ у 2010 р.

3. Сталі індикатори розвитку демократії:

– ефективність національного врядування (2,6). Ефективність державного управління та функціонування системи місцевого самоврядування до 2004 р. визначається одним індексом – «ефективність центральної і місцевої влади». За цим показником Угорщина є консолідованою демократією, не перевищуючи показник 3,0. Органи державного управління зберігають стабільний демократичний показник 2,00 до 2006 р. З домінуванням у політичній системі угорських соціаліс-

тів плюралізм державного управління тримається на позначці 2,25–2,50. Після виборів до парламенту 2010 р. і формування урядових кабінетів ФІДЕС Угорщина опускає показник до недемократичного 3,50. Загрозливим для підтримання і розвитку політичних інститутів демократії є індекс 2013 р. – 3,75;

– ефективність місцевого врядування (2,4). На відміну від сфери державного управління, помітним є стабільний показник розвитку місцевої демократії – градуювання 2,25–2,75. Характерна загальна тенденція погіршення рівня демократичності починаючи з 2010 р. Система місцевого самоврядування є стабільним інститутом демократії, в останні роки індекс наближений до верхньої межі консолідованої демократії у 2,75 (2012–2013 рр.);

– незалежність судової системи (1,9). Досить стабільний індекс, відхилення за яким не перевищують 0,75. Специфіка гарантування незалежності судової системи визначається тим, що для Угорщини з самого початку характерний досить низький індекс 1,75. З іншого боку, стабільний демократичний показник 1,75–2,00 протримався до 2010 р. Протягом 2009–2013 рр. Угорщина перебуває на межі демократичного та недемократичного критеріїв до забезпечення незалежності судової системи. Найбільш загрозливою була ситуація у 2011 р. під час розробки та прийняття нової Конституції – індекс становив 2,75.

Загальний демократичний показник. Угорщина належить до групи країн з політичним режимом консолідованої демократії. Підсумковий середній індекс за всіма сімома індикаторами визначають країну з високим (2–2,99) і вищим (1–1,99) рівнями консолідованої демократії. Найвищий показник демократичності 1,5 зафіксований у 1996–1997 рр. [5], високий у 2013 р. – 2,96 [6].

Висновки. На основі проведених емпіричних розрахунків можемо констатувати, що для Угорщини в 1996–2013 рр. характерні загалом спадні тенденції з розвитку демократичних інститутів. Хоча з початком процесів демократичної трансформації для Угорщини характерні стабільні та високі показники розвитку демократичних інститутів. Значне погіршення рівня демократичності розпочинається з 2006 р., фактично наблизивши країну до напівконсолідованої демократії (3–3,99). За типом режиму консолідованої демократії Угорщина у різні періоди входить до двох груп країн:

1) вищий рівень консолідованої демократії (1996–1999 рр., 2002–2004 рр.);

2) високий рівень консолідованої демократії (2000–2001 рр., 2005–2013 рр.).

Критеріям високого ступеня демократичності відповідають високі чисельні значення індикатора розвитку громадянського суспільства. З іншого боку, загрозливим є загальний рівень корупції в країні та проблемним залишається індикатор свободи ЗМІ. За показниками переважно політичного змісту найбільш демократичними є значення індикатора виборчого процесу, що підтримує стабільність парламентської демократії. В управлінській сфері показники функціонування системи органів державної влади є більш демократичними у співвідношенні з місцевими інститутами самоврядування. Крім того, індикатор незалежності судової влади значно погіршився, наблизившись до недемократичного.

У контексті складності траєкторії політичного режиму Угорщини прослідковуються низка тенденцій, що у своєму поєднанні свідчать про потенційні загрози рівню демократичності країни. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у проведенні прикладного політологічного аналізу сучасного стану політичного режиму та визначенні авторитарних тенденцій в управлінській системі Угорщини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайданка Є.І. Характеристика системно-процесуальних внутрішньополітичних трансформацій Угорщини, Польщі та Словаччини у посткомуністичну

епоху (на основі аналізу емпіричного індексу демократизації Бартельсмана). Грани. 2010. № 4 (72). С. 160–166.

2. Freedom House – Nations in Transit. Report Editions. URL: <https://freedomhouse.org/report-types/nations-transit> (дата звернення: 12.12.2018).

3. Freedom House. Championing Democracy. URL: <https://freedomhouse.org> (дата звернення: 12.12.2018).

4. Hungary: Country Report. Freedom House – Nations in Transit 2018. URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/hungary> (дата звернення: 12.12.2018).

5. Karatnycky A. Nations in Transit: From Change to Permanence. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan008390.pdf> (дата звернення: 21.12.2018).

6. Nations in Transit 2014: Eurasia's Rupture with Democracy. By Sylvana Habdank-Kończowska. Freedom House. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2014%20booklet_WEBSITE.pdf (дата звернення: 25.12.2018).

REFERENCES:

1. Haydanka, Y. (2010) Kharakterystyka systemno-protsesualnykh vnutrishnopolitychnykh transformatsii Uhorshchyny, Polshchi ta Slovachchyny u postkomunistychnu epokhu (na osnovi analizu empyrychnoho indeksu demokratyzatsii Bartelsmana) [Characteristics of the systematic and procedural political transformations of Hungary, Poland and Slovakia in the post-communist period (based on the analysis of the empirical Bartelsmann democratisation index)]. Hrani, Vol. 4, no. 72, pp. 160–166.

2. Freedom House – Nations in Transit. Report Editions. URL: <https://freedomhouse.org/report-types/nations-transit>

3. Freedom House. Championing Democracy. URL: <https://freedomhouse.org>

4. Hungary: Country Report. Freedom House – Nations in Transit 2018. URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/hungary>

5. Karatnycky A. Nations in Transit: From Change to Permanence. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan008390.pdf>

6. Nations in Transit 2014: Eurasia's Rupture with Democracy. By Sylvana Habdank-Kończowska. Freedom House. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2014%20booklet_WEBSITE.pdf

Empirical Vectors of the Consolidated Democracy Regime in Hungary: Universal Approach of the Nations in Transit

Bedyrova-Sabov
Nikoletta Oleksandrivna

PhD Student at the Department
of Political Science
and State Administration
Uzhhorod National University
Universitetska str., 14, Uzhhorod, Ukraine

Political and social transformations in Hungary over the past few decades resulted in both successful transition to consolidated democracy as well as problems, determined by the existing authoritarian tendencies in the domain of management. Parliamentary democracy, accompanied by establishing an influential management centre, that is government, have laid foundations for political transit in Hungary.

Ambiguity of the Hungarian democratic transit is determined on the basis of empiric analysis of the current state as well as future prospects of the political system. Within the framework of the Nations in Transit applied methodology, the level of corruption and the mass-media autonomy are defined as the most problematic issues in the democratic evolution, while democratisation is measured by civil society and elections transparency. Traditionally, national and local self-government, judicial system autonomy are regarded as the steadiest indicators. Consolidated democracy regime has evolved as an anticipated outcome of social and political transformations, established after socialist system collapse. According to the empiric calculations, the highest consolidated democracy indicators in Hungary were observed in the late 1990s – early 2010s.

Eventually, Hungary has been characterised by downward tendencies in the political democracy level. Since 1996, democracy scores in political and social domains have constantly worsened. The final democracy score of the 2013 demonstrates gradual increase in non-democratic phenomena in the political transit of the country.

Key words: democratic transit, consolidated democracy regime, Hungary, Nations in Transit, Freedom House.